

LA METODOLOGIA

Montoliu documentalista

Roser Riera

El Museu Social

Un grup d'intel·lectuals, preocupats pels problemes de les grans ciutats i els centres industrials, per la densitat de la població, el trànsit, l'aire viciat i els problemes que sorgeixen en els mateixos centres de treball, l'habitatge insalubre, els salaris baixos, la mala nutrició, etc., per una part, i que senten per l'altra la necessitat de disposar de tècnics per al planejament municipal i regional, fan la proposta el 10 de juny del 1907 per mitjà del diputat provincial Ramon Albó de la creació del Museu Social, que no es constituí fins el 26 de març del 1909.¹ Van passar dos anys preparant el terreny per al naixement del museu. Tots eren formats a l'estranger: i alguns havien fet oposicions a la càtedra d'economia social (Tallada, Ruiz, Montoliu i Moragas) creada per la Diputació.²

El museu era una còpia dels seus homònims de l'estranger: el Musée Social de París, l'Institut Solvay de Brussel·les, el Museu Imperial Germànic de Charlottenburg.³ L'integrava una comissió mixta formada per la Diputació Provincial i l'Ajuntament de Barcelona, i tenia com a finalitat fomentar les iniciatives i les activitats destinades a millorar les condicions generals de producció i les condicions de vida de les classes subalternes.

La primera junta de govern del museu fou la següent:

President: Enric Prat de la Riba.

Vice-president: l'alcalde constitucional de Barcelona.

Secretari: Ramon Albó i Martí.

Vocals: Francesc Bartrina, Agustí Nogués, Josep Carraté, Manuel Santamaria, Ignasi Iglésias, Ferran Fabra, Francesc Palau.

Els vocals es van anar canviant des del 1909 fins al 1920, mentre que el personal tècnic no va experimentar cap variació:

Director: Josep M. Tallada.

Secretari: Josep Ruiz Castellà.

Bibliotecari: Cebrià Montoliu.

Secretari-consultor: Manuel Moragas.

Auxiliars: Agustí Granada, Andreu Bordas, Vicenta Masferrer i Domènec Masriera.⁴

El museu es dividia en set seccions:

- secretaria;
- secció d'informacions;
- secció de publicacions;
- secció d'estadística;
- biblioteca;
- Institut d'Orientació Professional;
- Societat Cívica La Ciutat Jardí.

Entre les seves activitats destaquen les exposicions: l'«Exposició d'economia social i d'higiene i seguretat del treball» el 1911; l'«Exposició del treball a domicili» el 1915. La preocupació per les condicions de treball i els accidents laborals del treballador fa que es creï el Grup Català de l'Associació Internacional per a la Protecció Legal dels Treballadors el 1911, la Bossa de Treball, la Societat Cívica La Ciutat Jardí el 1912 i el Secretariat d'Aprenentatge el 1915.

Dintre dels seus serveis, s'hi comprenien la biblioteca, el servei d'estadística i la celebració de conferències, l'edició de llibres i del BUTLLETÍ DEL MUSEU SOCIAL molt especialment.

Les subvencions destinades al seu funcionament el 24 de novembre del 1919 són, per part de la Diputació, de 15.000 ptes. i, per part de l'Ajuntament, de 10.000. Un total de 25.000 ptes., més alguns donatius no especificats.⁵

Les publicacions més importants són: l'ANUARI D'ESTADÍSTICA SOCIAL, el BUTLLETÍ DEL MUSEU, la *Memòria*, el *Reglament*, La Ciutat Jardí.

El 24 de novembre del 1919 es dissol el Museu Social i tot passa a la Institució Catalana de Política Social, creada per la Mancomunitat de Catalunya.⁶

Secretaria

El secretari era J. Ruiz Castellà,⁷ que ajudava en les tasques de direcció i s'encarregava d'aquestes funcions:

Relacions exteriors:

- correspondència activa i passiva del museu;
- relacions amb altres museus i associacions de tipus econòmic i social;
- coordinació de les relacions amb els corresponents del museu a Catalunya, Espanya i altres nacions;
- sol·licitud de documentació a altres organismes socials.

Informacions:

- oficina de consultes escrites que transmetia a la secció de correspondència i que contestava;

Butlletí del Museu Social

SECCIÓ OFICIAL

ACTIVITAT DEL MUSEU SOCIAL

(AGOST Y SETEMBRE DE 1912)

- oficina d'informes sobre fundacions i institucions socials;
- informes sobre moviments socials en diverses nacions i institucions;
- consultes sobre qüestions jurídic-socials.

Iniciatives:

- difusió del coneixement de les millores en benefici de l'obrer;
- premis i concursos;
- acció social del museu.

Propaganda:

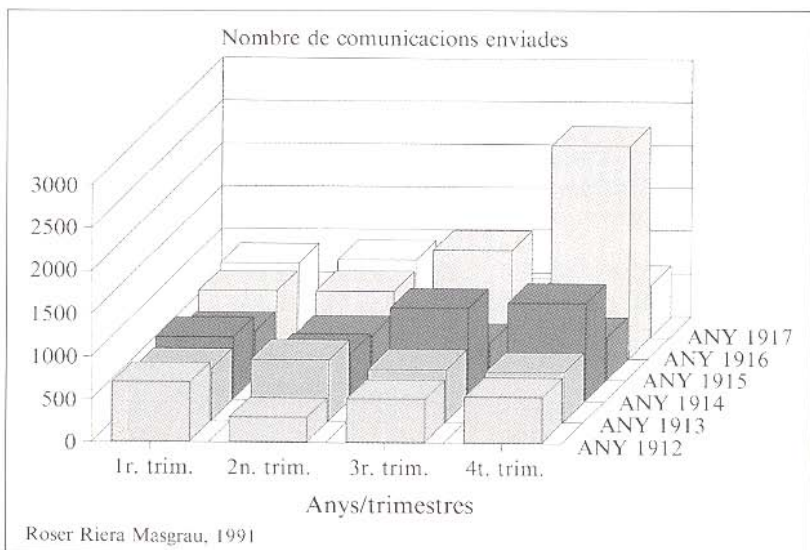
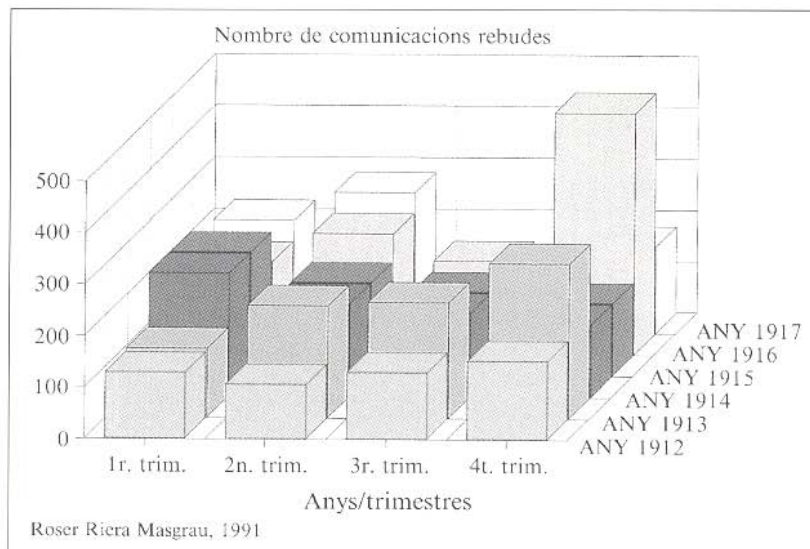
- publicacions periòdiques irregulars, fullets, pàgines soltes, etc.;
- conferències.

Comunicacions:

	Rebudes	Enviades	Total
1910	478	5.380	5.858
1911	513	3.259	3.772
1912	514	2.031	2.545
1913	929	2.523	3.452
1914	903	3.441	4.344
1915	673	1.931	2.604
1916	1.068	5.279	6.347
1917	729	2.583	3.312
	5.807	26.427	32.234

Font: *Memòria del Museu Social*, elaboració pròpia R. Riera, mes per mes.

Des del 1910 fins al 1917 es pot comprovar l'esforç realitzat pel servei en les comunicacions enviades (26.427) i les rebudes (5.807),

és a dir, un total de 32.234. A partir del 1914 en la difusió exterior es nota la influència de la Primera Guerra Mundial.

De l'any 1914 analitzem especialment les comunicacions d'acord amb llur naturalesa. Cal destacar-ne el 33 % destinat a qüestionaris del servei d'estadística, el 26 % a articles i notes de premsa, un 16 % a cartes a institucions econòmico-socials, un 14 % a cartes a particulars i un 10 % a convocatòries a reunions de junta de govern i altres serveis. La major part dels esforços s'esmerçaven en el servei d'estadística.

S'havien rebut 798 cartes del país (Espanya i Catalunya), i de l'estranger cal destacar la correspondència d'Alemanya (23), França (23), Anglaterra (21) i Amèrica del Nord (15) d'un total de 903 rebudes. Se n'havien enviat al país 3.271, i Anglaterra és el país estranger on s'envia més correspondència (64), seguit d'Alemanya (22). França (24), Amèrica del Nord (15) i Itàlia (13), d'un total de 3.438 enviades.

El bon funcionament de la secció de propaganda i difusió de la informació fa que repercuteixi en benefici de la biblioteca, per la gran quantitat de publicacions que rep gratuïtament i que li permeten fer intercanvi amb altres institucions semblants.

La bona política de difusió de la informació del museu fa que, a la contraportada de la revista del museu, hi constin totes les publicacions editades, especificant-ne el títol, la vigència, si estan exhaurides, el preu i la venda, amb l'adreça de la llibreria dipositària, les conferències que es donen i les exposicions que s'hi fan.

Per la seva naturalesa, les comunicacions enviades poden classificar-se en:

– cartes a institucions econòmico-socials	555
– cartes a particulars	494
– circulars de qüestionaris per al servei d'estadística	1.140
– articles i notes per a la premsa	904
– convocatòries a reunions de junta de govern i altres serveis de caràcter indeterminat	345
TOTAL	3.438

Font: *Memòria del Museu Social*, 1914.

Servei d'estadística

El dirigia J.M. Tallada.⁸ El reglament definia les funcions del director com la persona que «regirà tots els moviments de la institució i personificarà la unitat de tots els seus serveis, col·laborant-hi directament o indirectament, i a la vegada s'encarregarà de col·leccionar totes les dades que es vagin rebent resultat d'informacions i investigacions i contestes que serveixin per organitzar el servei d'estadística».

La informació necessària per al planejament es dividia en seccions:

- a) informació estadística o numèrica (censos de població obrera, emigracions, hores de treball, accidents, atur, vagues, assistència i beneficència, indústries insalubres, etc.);
- b) informació documental: metodologia d'anàlisis, textos legals, normes (organització patronal i obrera –mutualitats, sindicats, cooperatives, assegurances–, reglamentació dels tallers, contractes de treball i aprenentatge, mesures per protegir l'obrer –accidents, sanatoris, asils);
- c) informació cartogràfica (mapes de territori o temàtics).

Els objectius principals del servei eren els següents.

- 1) Reduir el dèficit estadístic. Se sentia la necessitat de fer estadístiques i publicar-les, malgrat l'escassetat de recursos amb què es treballava, per poder obtenir uns resultats positius i donar-los a conèixer. Al pròleg del primer ANUARI D'ESTADÍSTICA SOCIAL ja s'especificaven les dificultats de tota mena amb què es troba el servei: «Les grosses dificultats que a tot arreu porta amb sí la publicació de una obra de tal índole se converteixen en casi insuperables en els països que com Espanya tenen serveis estadístics en la seva infància. Per culpa unes vegades dels organismes centrals, altres perifèrics, encarregats de la recollida dels datos elementals ajudat sempre per un ambient desconfiat i per consegüent poc favorable a la cooperació tan necessària en aquestes investigacions, la major part de les estadístiques espanyoles surten unes amb retar excelsiu, els datos d'altres no mereixen aquella confiança que permet amb ells fer-ne deduccions i en molts asuntos o datos manquen i són aïllats i incomplets.»⁹
- 2) Proporcionar informació regionalitzada per atendre les necessitats que plantejava el desenvolupament econòmic i social.

Dintre dels camps d'interès prioritari hi havia l'elaboració d'estadístiques bàsiques sobre:

- Demografia: extensió
superfície
cens obrer
emigració
mortalitat
- Treball: accidents
subsistències
salaris
vagues
- Institucions socials: sindicats obrers
cooperatives de consum
caixes d'estalvi
albergs nocturns
lluita antituberculosa

Els instruments eren:

- produir informació estadística nova;
- produir informació estadística aprofitant la informació individualitzada disponible (la poca que existia);
- estudiar la fiabilitat de les estadístiques originàries.

Els resultats pràctics de la secció d'estadística del museu es van començar a veure als anys 1910 i 1911, quan es va establir la formació dels *index-numbers* per determinar sobre una base fixa les oscil·lacions en el preu de les subsistències d'importància excepcional en el coneixement de la despesa de la vida diària.¹⁰

El 1912 s'obtingueren *Els preus de les subsistències* de cada mes per a la ciutat de Barcelona. La metodologia emprada va ser la confecció d'un qüestionari que es repartí a un cert nombre de famílies pertanyents a un cert tipus de renda, entre 3.000 i 5.000 ptes. anyals, i escollides entre les que oferien certes garanties a l'hora de verificar-ne les respostes.

Després es començà l'estadística de *Salaris i institucions socials* i es perfeccionà l'*Estadística de vagues* que s'estengué a tot Catalunya. Per a la confecció d'aquesta estadística el museu tenia una xarxa de delegats distribuïts per les ciutats més importants de Catalunya que controlaven una sèrie de variables: la durada i la naturalesa de la vaga, les fàbriques que la feien, si havia estat guanyada o perduda pels obrers, totes característiques molt difícils d'esbrinar.

El 1913 apareixia l'ANUARI D'ESTADÍSTICA SOCIAL DE CATALUNYA, que conté multitud de dades i de comparacions respecte a la població, l'extensió, la superfície, l'emigració, la mortalitat, els salaris, les vagues, les subsistències, etc. Es pretenia fer un anuari semblant als que s'havien consultat a les biblioteques estrangeres i que es publicaven periòdicament. El desglossament territorial estava fet per províncies i per ciutats més grans de 10.000 habitants. També el mateix any es començà la determinació de *L'index de paro forços dels obrers sindicats* i la seva situació en les poblacions catalanes de més de 10.000 habitants.

Secció d'informació

Les consultes rebudes a la secció d'informació fan referència a la realitat econòmica i social espanyola i catalana. La tipologia d'usuaris són entitats i particulars del país i de l'estranger.

El servei d'informació és el termòmetre que enregistra els corrents i els moviments econòmics i socials de l'època.

Any	Consultes d'entitats	Consultes de particulars	TOTAL
1910	42	982	140
1911	65	191	256
1912	61	133	194
1913	79	118	197
1914	84	126	210
1915	26	146	172
Total	357	812	1.169

Font: *Butlletí del Museu Social*, 1916.

Durant el període comprès entre el 1910 i el 1915 s'havia rebut un total de 1.169 demandes, 812 de les quals provenien de particulars, que eren persones interessades a informar-se sobre publicacions de tipus social, tant espanyoles com estrangeres. Una quantitat menor, 357, eren fetes per entitats públiques i privades. A partir del 1914 decreixen les demandes segurament a causa del greu conflicte internacional de l'època.

Hem seleccionat unes quantes demandes documentals que ens han semblat més representatives per la tipologia d'usuaris. Territorialment les hem agrupat per Catalunya, Espanya i món.

Organismes catalans:

- Mancomunitat de Catalunya
- Diputació Provincial de Barcelona

- Ajuntament de Barcelona, Negociat d'Estadística
- Govern Civil
- Institut d'Estudis Catalans
- Cambra Industrial
- Cambra de Comerç de Barcelona
- Institut Agrícola Català de Sant Isidre
- Unió Industrial de Sabadell
- Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis
- Associació d'Arquitectes de Catalunya
- Federació Sindical Obrera
- Federació de Teixits Filats de Catalunya
- Junta de Reformes Social de Terrassa
- Ajuntament de Girona
- Consell d'Investigació Pedagògica
- Centre de Lectura de Reus

Organismes espanyols:

- Ministerio de Fomento, Centro de Expansión Comercial
- Departamento General de Agricultura, Minas y Montes
- Instituto de Reformas Sociales
- Instituto Nacional de Previsión

Organismes d'arreu del món:

- Organització del Ministeri del Treball de Bèlgica
- Museu Social de Charlottenburg
- Royal Statistical Society de Londres
- Chambre de Commerce Française
- Musée Social de París
- Comissions Executives dels Congressos de Dones de París
- Companyia de Ferrocarrils Holandesos
- The Survey dels EUA
- Consolat de Suïssa a Barcelona
- Consolat d'Alemanya a Barcelona
- U.E. Departament of Labor dels EUA
- Bureau of Labor Statistiches de Washington
- Office du Travail Communal de Zurich
- Consolat dels EUA a Barcelona
- Delegació de Societats Obreres de Dinamarca

El ventall d'organismes consultants dona una idea de la importància del servei i del tipus de demandes que s'hi feien. Els temes més rellevants que aquestes toquen són:

- subsistències a Barcelona
- mortalitat a Catalunya el 1908
- vagues i salaris a la indústria d'Espanya
- legislació social
- bibliografia sobre cooperació
- institucions d'ensenyament professional a Barcelona
- consum de primeres matèries a Barcelona
- bibliografia sobre contracte col·lectiu
- antecedents respecte a l'aprenentatge
- bibliografia sobre cases barates
- bibliografia sobre accidents de treball
- consum de tabac a Espanya

- dades d'emigració a les repúbliques de l'Argentina, Cuba, Mèxic i l'Uruguai
- llista d'escoles que sosté i subvenciona l'Ajuntament de Barcelona
- llista d'escoles i institucions subvencionades per la Diputació
- asils i reformatoris de Barcelona
- bibliografia relativa a la qüestió obrera a Espanya
- bibliografia de ciutats-jardí
- l'alcoholisme a Barcelona
- bibliografia sobre biblioteques populars
- bibliografia de les hisendes locals
- bibliografia d'economia i de legislació industrial
- publicacions d'economia per a biblioteques populars
- bibliografia sobre estadística

Les consultes bibliogràfiques eren ateses pel centre de documentació, mentre que les de tipologia social com ara prevenció d'accidents laborals, assistència sanitària, higiene, urbanisme, etc., eren resoltes per una assessoria i es coordinaven amb altres museus socials.

L'equip humà encarregat dels serveis, el formaven persones de diferents professions i coneixements però que coincidien a tenir certs coneixements comuns en biblioteconomia i documentació.

La importància d'aquestes estadístiques és molt gran, ja que és la primera vegada que hi ha estadístiques d'ús d'un centre de documentació.¹¹

Biblioteca:

El bibliotecari s'encarregava de col·leccionar, catalogar i classificar els llibres, les revistes i els diaris que rebia el museu i portar la biblioteca i la sala de treball. Aquesta era la tasca que duia a terme Cebrià Montoliu.¹² Tenia al seu càrrec les seccions següents:

1. Biblioteca: revistes
 - volums: llibres
 - fullets
2. Arxiu: documents sobre el treball, l'organització social, els sindicats, l'assistència, les vagues, els habitatges d'obrers, les assegurances i la previsió, l'agricultura i la indústria
 - contestes:* consultes ateses i formulades
 - projectes:* memòries sobre institucions econòmico-socials
3. Exposicions permanents: *institucions industrials*, aparells, previsió i protecció, estadístiques i gràfics
 - mitjans higiènics i terapèutics:* asils i sanatoris
 - mapes i plànols* de cases, colònies i escoles per a obrers
 - fets i institucions* de caràcter econòmic i social
4. Revista del museu: publicació mensual dividida en tres parts:
 - doctrinal; pràctiques (moviment econòmic i social); i informació del museu (consultes, treballs, etc.)

L'any 1911 s'inaugurà oficialment la biblioteca i hi van assistir el president de l'Institut de Reformas Sociales de Madrid, Gumersindo Azcárate, la junta del museu i altres personalitats.

El tractament bibliogràfic que rebien les publicacions era el de qualsevol biblioteca moderna.

Adquisició:

	Donatiu	Compra
Any 1912	232	118
1913	674	281
1914	370	204
1915	157	158
1916	271	102
1917	137	130
Total	1.841	993

Font: *Bulletí del Museu Social*, núm. 13-48 (1912-1917). (Roser Riera.)

La major part de documents ingressats a la biblioteca és per mitjà de donatiu i d'intercanvi, ja que el pressupost destinat a la compra era molt petit per les activitats i els serveis que s'oferien. El pressupost del 1913 era de 2.500 ptes. (llibres i fullets). L'equivalent en pessetes actuals és de 711.575.¹³

A títol de curiositat, podem dir que la biblioteca de l'Institut de Reformas Sociales de Madrid¹⁴ tenia 24.537 volums el 1915. Al servei de sala el nombre de llibres de consulta eren 5.737 i les revistes 1.089, i els deixats 3.012 llibres i 293 revistes. S'hi seguien les mateixes normes de catalogació i classificació que al Musée Social de París. El servei de biblioteca el 1914 va costar 11.312,90 ptes., equivalents a 3.188.090 ptes. actuals aproximadament.

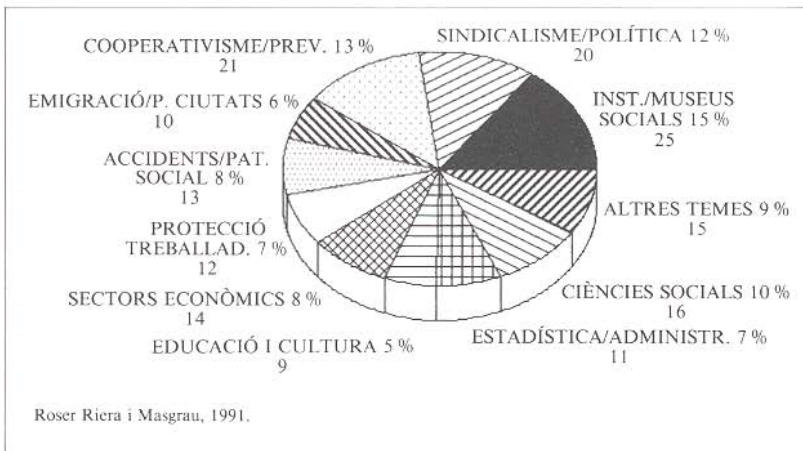
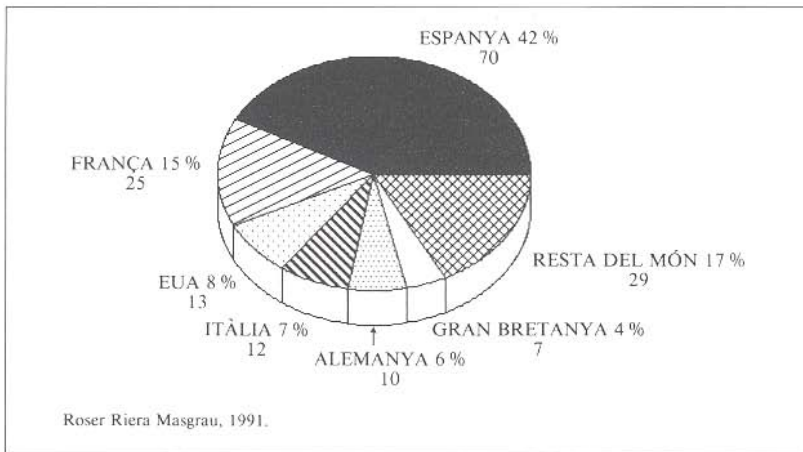
Pel que fa a la catalogació, encara que no s'especificuessin quines normes se seguien, pel rigor i perquè se seguia sempre la mateixa estructura, es dedueix que s'hi coneixien les normes de l'època. El 1913 el catàleg general estava ordenat per autors i per matèries, i contenia 8.200 fitxes.¹⁵

Estadístiques generals

	Revistes	Llibres adquirits	Llibres deixats
Any 1910	–	1.501	–
1911	–	882	113
1912	108	479	440
1913	135	1.006	250
1914	166	552	362
1915	120	332	542
Total		4.752	1.707

Font: *Bulletí del Museu Social*, 1915.

Del 1914, la primera dada rellevant que cal destacar és l'important increment del nombre de revistes (166). A la *Memòria del Museu Social* Cebrí Montoliu parla de les publicacions periòdiques, n'esmenta el cost altíssim i la importància que tenen per al servei, i

remarca que gràcies a l'intercanvi se'n poden rebre la majoria. Textualment diu: «El Museu Social pot oferir al públic les més importants publicacions periòdiques relatives a múltiples matèries, tant les que es publiquen a Espanya com per tot el món, fins al punt que es pot assegurar que la nostra Biblioteca és un centre gairebé únic d'informació a tot Espanya».¹⁶

De l'any 1914 analitzem les revistes rebudes per matèries. El 15 % estava dedicat als instituts i museus socials. Seguien un 13 % sobre el cooperativisme i la prevenció social, un 12 % sobre el sindicalisme i la política, un 10 % sobre ciències, un 8 % sobre accidents laborals i patologia social, un 8 % sobre els sectors econòmics, un 7 % sobre estadística, un 7 % sobre protecció dels treballadors i finalment un 5 % sobre educació, cultura i d'altres.

En relació amb el país d'origen, el 42 % són espanyoles, el 15 % franceses i segueixen les dels països anglosaxons, alemanyes, italianes i altres.

Les xifres de llibres adquirits (4.752) recullen tots els llibres registrats a la biblioteca, tant de compra com de donatiu.

El moviment de la biblioteca es reflecteix en el nombre de préstecs (llibres deixats: 1.707) i la informació en la sala de lectura. La classificació que s'utilitzava era la CDU (Classificació Decimal Universal). Cal destacar especialment el mobiliari, expressament dissenyat per a la funció que havia de tenir, del qual el més curiós són els dipòsits de memòries, que es van fer per guardar-hi els prospectes, els programes, els retalls de periòdics, els opuscles i els fulls solts de tota mena referents a la matèria objecte d'arxiu, de gran utilitat per als investigadors. Es van fer construir expressament dos armaris, classificats verticalment per calaixos, on es col·locaven els documents per ordre alfabètic de matèries, seguint la mateixa classificació que la utilitzada per als llibres.

Aquest detall del mobiliari és molt important considerem el nombre de publicacions periòdiques i seriades que hi ha en la documentació econòmica i estadística, i una vegada més demostra la professionalitat del bibliotecari. És curiós apuntar algunes de les publicacions que es rebien:

- butlletí de l'Institut International de Statistique de la Haia, t. XIX 1912;
- butlletí de l'Institut Solvay;
- *Calendar 1912-1913* de la London School of Economics and Political Science.

I a la fi cal destacar l'ambició científica de la revista del museu, que tenia un apartat d'articles, el butlletí de sumaris, el comentari de publicacions, i l'anàlisi i la ressenya de les noves publicacions, tant catalanes i espanyoles com estrangeres.

Paral·lelisme entre el Museu Social i els orígens de l'Institut d'Estadística de Catalunya

El Museu Social neix com a *comissió mixta* integrada per la Diputació Provincial i l'Ajuntament de Barcelona, igual que la Comissió Mixta de Coordinació Estadística, formada per l'Ajuntament, la Diputació, la Corporació Metropolitana i la Cambra de Comerç i Indústria.

Era al carrer del comte d'Urgell, número 187, a l'edifici del rellotge (Escola Industrial). La Comissió Mixta va néixer a l'antic edifici de la Llotja, i passà l'any següent al carrer del comte d'Urgell.

Quan a l'ANUARI D'ESTADÍSTICA SOCIAL del 1912 es fa una relació de les obres que rep la biblioteca, s'hi estableix una diferència especial d'ordenació entre les referents a qüestions socials i econòmiques –publicades a Catalunya o per autors catalans– i les revistes socials que es publiquen a Catalunya, classificades d'acord amb la periodicitat. Aquest fet podria considerar-se l'embrió de la *Bibliografia Econòmica de Catalunya* editada per la Comissió Mixta.

Als estatuts del Museu Social una de les funcions encarregades al secretari era mantenir «*correspondencia y relaciones con otros organismos de Cataluña, España y otras naciones*». ¹⁸ Aquesta tasca la realitza el secretari executiu de la Comissió Mixta, que sol·licita reglament, funcionament i intercanvi de publicacions a tots els instituts d'estadística del món.

L'ANUARI ESTADÍSTIC DE CATALUNYA té el precedent en l'ANUARI D'ESTADÍSTICA SOCIAL, que va ser el primer assaig d'estadística regionalitzada de Catalunya. ¹⁹

Reflexions

Cebrià Montoliu fou un dels primers bibliotecaris-documentalistes a dirigir una biblioteca especialitzada en economia, estadística i ciències socials, quan encara no existia aquesta professió a Catalunya, ja que fins el 1915 no es va crear l'Escola Superior de Biblioteccàries.

El Museu Social és el precursor immediat de la Comissió Mixta de Coordinació Estadística creada el 3 de maig del 1969, avui Institut d'Estadística de Catalunya.

Homes com Cebrià Montoliu van demostrar que tenien una sensibilitat especial per conèixer les iniciatives d'altres països i adaptar-les a la realitat del nostre, sent alhora molt exigents amb el rigor tècnic i amb la manera com s'aplicaven aquestes iniciatives.

NOTES

1. Francesc ROCA, *Política econòmica i territori a Catalunya (1901-1939)*, B. Ketres editora, 1979.
2. *Constitució i tancament del Museu Social*, Diputació Provincial de Barcelona, expedient 3.278, núm. 4.
3. *Ibid.*

4. *BMS*, núm. (1912).
5. 25.000 ptes. l'any 1919 equivalen a 4.370.827 ptes. l'any 1989. L'equivalència ha estat elaborada per P. Puig a partir de l'índex que enllaça el preu de les subsistències a Barcelona entre el 1913 i el 1936 amb l'índex del cost de la vida de l'INE entre el 1940 i el 1989.
6. *Constitució i tancament del Museu Social, op. cit.*
7. *Ibid.*
8. *Ibid.*
9. «Pròleg», *Anuari d'Estadística Social de Catalunya*, any 1, 1912.
10. *Memòria del Museu Social*, 1914.
11. *ROCA, op. cit.*
12. *Constitució i tancament del Museu Social, op. cit.*
13. Quantitat elaborada per P. Puig a partir de l'índex que enllaça el preu de les subsistències a Barcelona entre el 1913 i el 1936 amb l'índex del cost de la vida de l'INE entre el 1940 i el 1989.
14. A. VOVARD. *Les institutions fondamentales de la nouvelle organisation du travail en Espagne. Le Musée Social. 1920. Memoires et documents.*
15. *Memòria del Museu Social*, 1915.
16. *Memòria del Museu Social*, 1914.
17. *Memòria del Museu Social*, 1915.
18. *Constitució i tancament del Museu Social, op. cit.*
19. *ROCA, op. cit.*